

Akdur R. Gençlerde Sigara Salgını Sigara veya sağlı Sempozyumu
(SİSAG) 2009 Ankara

GENÇLERDE SİĞARA SALGINI

Prof.Dr. Recep Akdur*

Sigara Salgını

Zararlarının anlaşılması ve toplumların önlem almaya başlaması ile,1970'li yıllardan sonra yayılma hızı kısmen yavaşlamış olmakla birlikte, sigara kullanımı hala dünyanın en önemli halk sağlığı sorunlarından birisi olmaya devam etmektedir.

Yüksek düzeyde bağımlılık yapan tütünün, farmakolojik olarak aktif, zehirli ve kanserojen bir madde olduğu bilimsel bir gerçektir. Kullanmak veya pasif olarak dumanına sunuk kalmak ölüme, hastalıklara ve sakatlıklara neden olmaktadır. Sigara ve diğer tütün ürünlerinin tüketimindeki artış, bütün dünyada aileler, yoksullar ve ulusal sağlık sistemleri üzerine ciddi yükler getirmektedir (7).

Tütün tek başına dünyadaki en önemli ölüm nedenidir. İçinde bulunduğumuz 2009 yılı süresince 5,4 milyondan fazla kişinin ölümüne yol açacaktır ki; bu sayı aynı süre içinde tüberküloz, HIV/AIDS ve sıtmaya bağlı ölümlerin toplamından daha fazladır. Herhangi bir müdahale olmaksızın durum devam ederse, bu sayı 2030 yılına gelindiğinde 8-10 milyonu aşacaktır(7)(14). Buna karşılık dünyada, sigara tüketim oranlarının %50 azaltılması halinde, 2050 yılına dek en az 200 milyon kişinin sigaraya bağlı nedenden ölümü engellenmiş olacaktır(7) .

Dünya Nüfusunun %30'u yani yaklaşık bir milyar 250 milyon kişi sigara bağımlısıdır. Her sene bunlardan 5,4 milyonu sigaranın neden olduğu sağlık sorunları nedeniyle ölmektedir. Her on ölümden biri doğrudan sigaraya bağlı bir nedenden oluşuyor. Acil önlemler alınmaz ve bu durum kendi haline bırakılır ise, 21.YY boyunca bir milyar insan sigaraya bağlı nedenlerle yaşamını yitirecektir(14).

Sigara ölümlerinde, bugün için gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında bir denge vardır. Ancak eğilim aynen devam eder ise, bu ölümlerin %70'i gelişmekte olan ülkelerde görülecektir(7).

Tütün kullanımı, Türkiye'de de öncelikli halk sağlığı sorunlarından biridir. Türkiye sigara tüketiminde Avrupa ülkeleri arasında üçüncü, dünya ülkeleri arasında onuncu sıradadır. 2006 yılında gerçekleştirilen Aile Yapısı Araştırmasına göre Türkiye genelinde 18 ve daha yukarı yaştaki kişilerin %33.4'ü sigara kullanmaktadır. Erkeklerde sigara kullanım oranı %50.6 iken, kadınlarda %16.6'dır. Bu oranlara göre, Türkiye'de yaklaşık

* Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı

17 milyon sigara kullanan kişi vardır ve her yıl 100-120 bin kişinin sigaraya bağlı nedenlerle yaşamını kaybettiği tahmin edilmektedir. Her hangi bir müdahale yapılmaz ise, 2030 yılında bu sayısının 240.000 kişiye yükseleceği öngörülmektedir ⁽⁷⁾⁽¹⁴⁾ .

Gençlerde Sigara Salgını

Dünya nüfusu altı milyarın üzerinde olup, bunun beşte biri yani yaklaşık 1,2 milyar kişi 10-19 yaş grubundadır. Bunların beşte dördü gelişmekte olan ülkelerde yaşamaktadır. Toplam nüfusu yaklaşık 1,6 milyar olan 10-24 yaş grubunun ise 1,4 milyarı gelişmekte olan ülkelerdedir. Gerek gelişmiş ve gerekse gelişmekte olan tüm ülkelerde gençler arasındaki tütün salgını önemli bir halk sağlığı sorunudur⁽¹³⁾.

Bağımlılık yaptığı bilinen maddeler içinde, nikotin en etkili olanıdır ve sigarayı deneyen iki gençten birisi sigara kullanmaya devam etmektedir. Çünkü, sigara kullanmaya başladıktan bir kaç gün ile bir kaç hafta içinde yoksunluk belirtileri gösterebilmektedir. Bunlar arasında, en çok bilinenleri; sinirlilik, dikkat dağınılığı, aşırı istek, baş ağrısı, huzursuzluk, yorgunluk ve sindirim sistemi yakınmalarıdır ⁽¹³⁾.

Yerel ve küçük araştırmalar bir yana bırakılır ise, gençler arasındaki sigara kullanma sıklığı ile ilgili küresel verilerin iki ana kaynağı vardır. Bunlardan birisi DSÖ'nün yürüttüğü ve dört senede bir tekrarlanan Okul Çağı Çocukları Sağlık Davranışları-OÇSD (Health Behaviors School Children-HBSC) araştırması, diğeri ise Yine DSÖ ve CDC tarafından geliştirilmiş olan ve birçok ülkede yürütülen Küresel Gençlik Tütün Kullanımı Araştırmasıdır-KGTA (Global YouthTobacco Survey-GYTS).

OÇSD araştırmasına göre; sigara kullanma sıklıkları 11 yaş grubu için ortalama %2, 13 yaş grubu için %8 ve 15 yaş grubu için %24'dür. Sigara içme sıklığının 11 ve 13 yaşları arasındaki değişimi 13 ve 15 yaş arasındaki değişimine göre, genel olarak daha fazladır⁽³⁾ .

OÇSD ve KGTA sonuçlarına göre; bazı Doğu Avrupa ülkelerinde (Belarus, Estonya, Gürcistan, Litvanya, Rusya Federasyonu, Slovakya ve Ukrayna) 15 yaş grubu erkekler arasında haftalık sigara içme sıklığı diğer bölgelere göre daha yüksektir (>%30). Buna karşılık 15 yaş grubu kızlar arasında en yüksek sigara içme prevalansı (>%30) Avusturya, Çek Cumhuriyeti, Finlandiya ve İspanya gibi Batı Avrupa ülkelerindedir ⁽³⁾.

On beş yaş grubu erkekler arasında en düşük sigara içme prevalansı (<%15) Arnavutluk, Bosna Hersek, Yunanistan, Kazakistan, Kırgızistan, Sırbistan-Karadağ, İsveç ve Türkiye'dedir. Sigara içme sıklığı özellikle Ermenistan'da (%0,5) çok düşüktür. Prevalans bazı doğu Avrupa ülkelerinde (Arnavutluk, Bosna Hersek, Gürcistan, Yunanistan, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova Cumhuriyeti ve Türkiye) %10'un da altındadır⁽³⁾.

DSÖ Avrupa Bölgesi'ndeki gençler arasında sigara içme sıklıklarına ilişkin genel bir değerlendirme aşağıda Çizelge 1'de sunulmuştur. Çizelge 1'den görüleceği gibi; 2001-2004 yılları arasında yürütülen KGTA sonuçlarına göre; DSÖ Avrupa Bölgesi'ndeki 15 yaş grubu erkeklerde %41,0 oranı ile Ukrayna en yüksek sigara kullanma oranına sahip iken, %10,2'lik oran ile Kırgızistan en düşük orana sahiptir. Kızlarda ise %32,8'lik oran ile Çek Cumhuriyeti en yüksek orana sahip iken %0,5 ile Ermenistan en düşük orana sahiptir.

Çizelge 1. DSÖ AVRUPA BÖLGESİ'NDEKİ 15 YAŞ GRUBUNDA SİGARA İÇME SIKLIKLARI (%) (haftada en az bir sigara içmiş olmak)

ÜLKELER	OÇSD				KGTA		
	1997-1998		2001-2002		Yıl	2001/2004	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın		Erkek	Kadın
Arnavutluk					2004	10,6	5,4
Ermenistan					2004	15,8	0,5
Avusturya	30	36	26,1	37,1			
Belarus					2004	33,2	23,8
Belçika	28	28	21,3	23,5			
Bosna-Hersek					2003	10,8	7,5
Bulgaristan					2002	28,7	26,4
Hırvatistan			23,2	24,9	2002	18,6	16,7
Cek Cumhuriyeti	22	18	28,7	30,6	2002	29,9	32,8
Danimarka	20	28	16,7	21,0			
Estonya	24	12	30,4	18,2	2002-	21,8	23,0
Finlandiya	25	29	28,3	32,2			
Fransa	28	31	26,0	26,7			
Gürcistan					2003	31,8	6,3
Yunanistan	18	19	13,5	14,1	2003	16,3	9,5
Macaristan	36	28	25,2	25,8	2003	24,1	27,4
İzlanda	25	25	19,5	20,5			
İsrail	24	13	16,9	11,6			
İtalya			21,8	24,9			
Kazakistan					2004	14,5	9,0
Kırgızistan					2004	10,2	2,9
Letonya	37	19	28,9	21,1	2002	30,2	22,1
Litvanya	24	10	34,9	17,9	2001	29,0	20,5
Malta			16,9	17,4			
Hollanda			22,5	24,3			
Norveç	23	28	20,1	26,6			
Polonya	27	10	26,3	17,0	2003	20,8	14,3
Portekiz	19	14	17,6	26,2			
Moldova Cumhuriyeti					2004	21,7	4,9
Romanya					2004	16,8	12,8
Rusya Federasyonu	24	22	27,4	18,5	2003	39,9	28,8
Sırbistan ve Karadağ					2003	12,4	15,7
Slovakya	28	18		2003	31,3	28,8	
Slovenya			29,5	29,7	2003	24,2	28,8
İspanya			23,6	32,3			
İsveç	18	24	11,1	19,0			
İsviçre	25	25	25,4	24,1			
Eski Yugoslavya C.			14,6	12,7	2003	15,2	7,3
Türkiye					2003	12,9	5,0
Ukrayna			44,6	22,8	2004	41,0	22,2
Birleşik Krallık	25	33	21,1	27,9			

Kaynak⁽³⁾: Avrupa Tütün Kontrol Raporu 2007

KGTA sonuçlarına göre; İlköğretim 7 ve 8. sınıflar ile lise 1. sınıflarda öğrencilerin %29.3'ü sigarayı denemişlerdir (kızlarda %21.5, erkeklerde %34.9), Halen sigara kullananların %50.4'ü (kızlarda %42.9, erkeklerde %53.5) bakkaldan veya marketten sigara almaktadır ve bunların %86.7'si buralardan sigara satın alırken yaşlarından dolayı herhangi bir güçlükle karşılaşmadıklarını bildirmişlerdir. Gençlerin %20.1'i bir tütün şirketi temsilcisi tarafından kendisine bedava sigara verildiğini belirtmiştir⁽¹⁵⁾ .

Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yapılan 2000 Yılı Nüfus Sayımı sonuçlarına göre toplam ülke nüfusu 67.803.927 olup, 10-19 yaş grubunun nüfusu 7.599.131 ve 20-24 yaş grubunun nüfusu 6.690.147 ve toplam 10-24 yaş grubunun nüfusu 14.289.278'dir. 10-24 yaş grubunun toplam nüfus içindeki payı %21,1'dir. Yani, Türkiye'de yaklaşık her beş kişiden birisi gençlik yaş grubundadır⁽¹³⁾ .

Türkiye'de gençlerin sigara kullanması sosyal olarak kabul edilebilir bir olgudur ve yaygınlığı yüksektir (% 21 ile % 48 arasında değişmektedir). Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 2003 yılında yapılan Küresel Gençlik Tütün Araştırması'nın Türkiye Bölümü'nde ilköğretim 7-8. ve Lise 1. sınıflarda okuyan 15957 genç ile görüşülmüştür. Bu araştırmanın sonuçlarına göre; halen sigara kullananların oranı %9,1'dir(kızlar %5,0 ve erkekler %11,9). Sigara kullanmayı denemiş olan öğrencilerin oranı ise %29,3'dir (kızlar %21,5 ve erkekler %34,9).Yine bu araştırmanın sonuçlarına göre 13-15 yaş grubundaki her üç çocuktan biri on yaşından önce sigarayı denemiştir. Şimdiye kadar en az bir kez sigara kullandığını ifade edenlerden %29,5'i yani yaklaşık üçte biri bu denemeyi on yaşından önce yapmıştır⁽⁷⁾ ⁽¹³⁾.

Adana, Ankara, Diyarbakır, İstanbul, İzmir ve Samsun İlleri'nde 2003 yılında ortaöğrenim kurumlarına devam eden "15-16" yaş grubundaki 4182 öğrencinin %50,0'ı tütün kullanma deneyimlerinin olduğunu ifade etmişlerdir. Halen tütün kullanma oranı %17,7 olup, erkeklerde %22,3 ve kızlarda %12,2'dir ⁽¹³⁾.

Gençler arasında sigara bağımlılığı giderek artmaktadır. Ergen dönemde sigara ile tanışma genellikle erken ve orta ergenlik dönemlerinde olmaktadır. Bilir ve arkadaşlarının yaptığı araştırmada lise öğrencilerinde halen sigara kullananların oranı %27,1 olarak bulunmuştur (erkeklerde %31,5 ve kızlarda %19,9) ⁽¹³⁾ .

Başka bir çalışmada, Türkiye'de gençler arasında sigara kullanma sıklığının %33,2 olduğunu ve okula devam etme, çalışma gibi durumların sigara kullanma davranışını etkilediği gösterilmiştir. Telatar'ın Ankara Siteler ve OSTİM Bölgelerinde çalışan 20-24 yaş grubu erkekler arasında yaptığı çalışmada, gençlerin %58,3'ü halen sigara kullandıklarını, %17,6'sının ise denediklerini ancak halen kullanmadıklarını belirtmişlerdir. Gençlerin sigaraya başlama yaş ortalaması 15 olarak bulunmuştur. Bütün bu çalışmaların sonuçları, her dört gençten bir ile ikisinin gençlik döneminde sigara ile tanıştığını göstermektedir ⁽¹³⁾.

Araştırmaların sonuçları, Türkiye'de sigara kullananların yaş ortalamasının giderek düştüğünü göstermektedir. Halen sigara kullanımı ilköğretim yıllarında %9, lise yıllarında %29-50 arasında ve üniversite öğrencileri arasında ise %21-48 arasında olduğuna ilişkin araştırma sonuçları bulunmaktadır. Çalışan gençler arasında halen sigara kullanımı %58'dir ⁽¹³⁾.

Çeşitli araştırmalara göre; Türkiye’de üniversite öğrencileri arasında sigara içme sıklığı %20 ile %48 arasında değişmektedir⁽⁶⁾⁽⁹⁾⁽¹¹⁾⁽¹²⁾⁽¹³⁾⁽¹⁶⁾. Sekiz üniversitenin (Adnan Menderes, Harran, Kırıkkale, Kocaeli, Mersin, On dokuz Mayıs, Osmangazi, Yüzüncü Yıl) birinci sınıf öğrencileri arasında 2004-2005 öğrenim yılında yapılan bir çalışmada (n=3101) en az bir defa sigara kullanma oranı %57,8 ve halen kullanma oranı ise %22,5’ olarak bulunmuştur⁽¹³⁾.

Mayda ve arkadaşlarının düzce Üniversitesi Orman Fakültesi öğrencileri arasında yaptıkları bir araştırmaya göre bu öğrenciler arasında sigara kullanma sıklığı %25,44 olarak bulunmuştur⁽¹¹⁾. Mustafaoğlu ve arkadaşlarının İstanbul Altunizade Erkek Öğrenci Yurdu’nda yaptıkları araştırmada buldukları %43’lük oran hem erkek öğrencilerde hem de yurttan kalan öğrencilerde sigara kullanma sıklıklarının daha yüksek olduğuna ilişkin bir bulgu niteliğindedir ⁽¹²⁾.

Erkek öğrencilerde sigara kullanma sıklığı kız öğrencilere göre daha yüksektir. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrencileri arasında Çalışkan ve arkadaşlarının yaptığı bir araştırmada sigara kullanma sıklığı erkeklerde %34,7 iken kızlarda %13,1 olarak bulunmuştur⁽⁶⁾.

Üniversite öğrenimi yıllarında, okunulan sınıf ilerledikçe sigara kullanma oranları daha da artmaktadır. Kuyumcu’nun Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrencileri arasında yaptığı bir araştırmada birinci sınıfta sigara kullanma sıklığı %11,1 iken, bu oran altıncı sınıfta %27,5’e yükselmektedir⁽⁹⁾. Tezcan ve arkadaşlarının Hacettepe Üniversitesi birinci ve üçüncü sınıf öğrencileri arasında yaptığı çalışmada halen sigara kullanma sıklığı %22,5 ve %25,9 olarak bulunmuştur. Erkekler (%30,1 ve %36,2) kızlara (%17,5 ve %25,9) göre daha yüksek oranda sigara kullanmaktadır ⁽¹³⁾.

Gençlik Özellikleri ve Sigara

Bağımsızlık / özgürlük, otoriteye karşı olma, ana baba, büyükler ve öğretmenlerle çatışma ergenlik döneminin temel özelliklerindedir. Genç, başta ana baba olmak üzere büyüklerine karşı bağımsızlığını ilan eder. Ana babayı, öğretmenlerini yetersiz görür ve onların kendi gelişimlerini engellediğini düşünürler. Bu durum gençte az ya da çok büyüklerin söylediklerinin, önerdiklerinin tersini yapma şeklinde cereyan eder. Sürekli olarak, sınırları, kuralları ve yasakları zorlarlar. Büyükler tarafından kullanılması önerilmeyen veya kullanıldığı zaman hoş karşılanmayan sigara, bu duygunun tatminin bir aracı gibi işlev görmektedir. Sigara kullanmak, büyümüş olmayı, bağımsızlığı ilan etmenin bir aracı olarak algılanmaktadır.

Sigara ve alkol ile yasaklardan sıyrılmak, özgürleşmek duygu, düşünce ve davranışı ergenlik dönemine özgü bir özelliktir. Bu dönemde bu tür davranışlar hoş karşılanabilir. Ancak ileri yaşlarda da hala sigara kullanmayı bir özgürlük, yasak dinlememe sanan kişilerin ergenlik döneminde kalmış ya da geriye dönmüş (regrese olmuş-çocuklaşmış) kişiler olduğu söylenebilir.

Gençlik özellikle de erken ve orta ergenlik dönemi akranlarla, özellikle de aynı cinsle yakınlaşma gruplaşma ve ortak özellikler geliştirme dönemidir. Arkadaş grubu, bir gruba ait olma, giyim kuşam ve davranışlarını gruba göre ayarlama genç için çok önemlidir. Arkadaşları tarafından beğenilme, onlar içinde liderleşme arzusu güçlüdür. Bu nedenle de arkadaş etkisine çok açık olan bir dönemdir. Yakın arkadaşlar ya da grupta sigara kullananların olması, hem gencin sigara ile tanışmasına neden olmakta hem onu da bu

yönde davranmaya itmektedir. Gençlerin sigaraya başlamasında arkadaş etkisi son derece önemlidir. Çok yakın arkadaşların sigara ikramı, ısrarı ve baskısı sigaraya başlamada çok önemli bir etkidir ve gençlerin sigaraya başlama olasılığını 3-4 kat arttırmaktadır.

Gençler sigarayı sosyal çevre edinmenin ve yalnızlıktan kurtulmanın bir aracı gibi algılayabilmektedir. Arkadaşlar ve grup arasında kendine yer bulma isteği de sigaraya başlamada önemli bir etkidir. Bu bağlamda aile desteğinin yetersizliği veya aile ile yetersiz ilişki sigara kullanmayı artırmaktadır. Aynı şekilde sigara gençler için eğlenme, sıkıntıdan kurtulma ve stres atmanın da bir aracı gibi görülmektedir.

Gençlerin merak ve öğrenme isteği çok yüksektir. Bu nedenle de çevresindeki insanları kullanırken gördükleri sigarayı çok merak eder ilk fırsatta denemek isterler.

Gençlik, insanın kişilik özelliklerini geliştirildiği ve diğer benzerlerinden ayrışmaya başladığı, kendini ifade ettiği bir dönemdir. Gençler kişilik özelliklerini ve ideallerini geliştirirken bir arayış içindedir; ana baba, yakın çevre, öğretmen, ünlü kişiler, liderler gibi kendisine örnek aldığı kişilere (roll model) benzemeye çalışır. Bu kişilere hem benzeme hem de onlara özentinin karşılanmasında başvuru araçlarından birisi de sigara olabilir. Bu tür kişiler arasında sigara kullananların olması gençlerin sigaraya başlamasında çok önemlidir. Aile ve yakın çevrede sigara kullanan bir birey olması gencin sigara ile tanışmasına neden olmaktadır. Ana babanın veya gencin rol model olarak benimsediği diğer kişilerin sigara kullanması gencin de sigara kullanma olasılığını birkaç kat artırmaktadır.

Genler bedeninin görüntüsüne, kılık kıyafete, tavır ve davranışlara (imaj) çok önem verirler. Bunlar aracılığı ile çevresinin ilgisini çekmek, onlara cazip görünmek ve arkadaşları tarafından beğenilmek için çalışırlar. Bu bağlamda sigaraya başvuranların sayısı hiç de az değildir. Gençler popülaritelerinin artması için sigara ve nargile kullanabilmekte, veya bunları kullandıklarında popülaritelerinin arttığına inanmaktadır. Aynı şekilde, sigaranın moda uymanın bir gereği olduğunu düşünen gençler de vardır.

Ergenler, kendine odaklanmış, utangaç, çekingen ve kendine güveni az, kendini beceriksiz gören, sakar hisseden, bu nedenlerle de beğenilmeme korkusu yaşayan ve tüm bunları maskeleyen çalışan bir ruh hali içindedir. Bundan ötürü de, kendine çocuk gözüyle bakılmasından hiç hoşlanmazlar. Hem kendini büyümüş gibi görür hem de büyüklerin desteğine ihtiyaç duyar. Bu nedenle de gençlik, bocalamal, fırtınalı, karamsar ve stresli bir dönemdir. Sigara hem büyümüş görünmenin hem de stres atmanın bir aracı olarak algılanır.

Genç erkekler için güçlü kuvvetli olmak, kızlar için ise formda kalmak çok önemlidir. Sigara bunları sağlamanın bir aracı gibi algılanmakta ve kullanılmaktadır. Ergenler kendilerine olan güvenlerini artırmak için sigaraya başlayabilmektedir. Sigara kullanmakla kendilerinin daha cazip, seksi, sportif ve maceracı bir görünüme sahip olacaklarını sanırlar.

Salgını Sürdüren Risk Grupları

Gençliğinde (18 yaşına dek) veya erken erişkinlik döneminde (19-24 Yaş) sigaraya başlamamış olanların daha sonra başlaması olasılığı çok düşüktür. Bu nedenle de, sigara salgının sürmesi, yeni yetişen gençlerin sigaraya başlaması ile olanaklıdır. Başka bir anlatımla, dünyada sigara kullananların aynı sayıda ya da oranda kalabilmesi için; bunlar içinden ölenler ve bırakanların yerine, yeni yetişen gençlerden bir o kadar nüfusun sigaraya başlaması gerekir ⁽¹⁰⁾⁽¹⁴⁾ .

Bir çocuk sigara kullanmaya ne kadar erken yaşta başlarsa bağımlı olma olasılığı da o kadar yüksektir ve sigarayı bırakması da o ölçüde zordur⁽⁴⁾. Bundan ötürü de, sigara salgınının sürmesinde çocukların olabildiğince erken yaşta sigaraya başlaması çok önemlidir.

Tüm bunlardan anlaşılacağı üzere tütün salgınının sürmesi ve yayılmasında en önemli risk grubu çocuklar ve gençlerdir.

Çizelge 2: YAŞ GRUPLARINA GÖRE SİGARA KULLANANLAR (2000)

YAŞ GRUBU	KİŞİ	TOPLAM İÇİNDE ORAN(%)
65+	3 800 000	8,20
55-64	4 400 000	9,46
45-54	8 500 000	18,28
35-44	12 100 000	26,02
25-34	10 900 000	23,44
18-24	6 800 000	14,62
Toplam	46 500 000	100,00

Kaynak ⁽¹⁰⁾: Ling P., Glantz A.: Why and How the Tobacco Industry Sells Cigarettes to Young adults. Evidence From Industry documents, American Journal of Public Health June 2002 vol:92 no:6 p:908-916

Çizelge 3 : DÜNYADA SİGARA KULLANANLARIN YAŞ GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI SİMÜLASYON VE PROJEKSİYONU

2008		2023		2038		2053	
YAŞ GRUBU	KİŞİ (MİLYON)	YAŞ GRUBU	KİŞİ (MİLYON)	YAŞ GRUBU	KİŞİ (MİLYON)	YAŞ GRUBU	KİŞİ (MİLYON)
65+	102,5	80+	85,4	95+	68,3		
55-64	118,3	70-79	98,6	85-94	78,9		
45-54	228,5	69-69	190,4	75-84	152,3	90-99	114,2
35-44	325,3	50-59	271,1	65-74	216,9	80-89	162,7
25-34	293,0	40-49	244,2	55-64	195,4	70-79	146,6
18-24	182,8	33-39	152,3	48-54	121,8	63-69	91,3
Toplam	1 250,0	Toplam	1042,0	Toplam	833,6	Toplam	514,8

1.2008 yılı için, sigara kullananlar sayısı olan 1250000000 kişinin yaş gruplarına dağılımı, çizelge ikideki oranlar esas alınarak hesaplanmıştır.

2.Sigara kullananların %50'sinin sigaraya bağlı nedenden öleceği ve yirmi yaşından sonraki insan ömrü 15'er yıllık üç döneme ayrıldığında, bu ölümlerin üçte birlik kısımlarının bu 15'er yıllık dönemlerde meydana geleceği varsayılmıştır.

3.Diğer nedenli ölümler ve sigarayı bırakanlar göz ardı edilmiştir.

Çizelge 3'te, hiç bir gencin sigaraya başlamaması durumunda, sigara kullananların yaş gruplarına dağılımının simülasyon/projeksiyon sayıları görülmektedir. Eğer sigara şirketleri yeni gelen çocuklar ve gençleri sigaraya başlatamaz ise elli yıl sonra pazardaki payı üçte bire düşecek ve gidereken, salgın sanki doğum olmayan bir nüfus gibi sönüp gidecektir.

Dünyadaki tüm veriler, gerek genç ve gerekse erişkin kadınlarda sigara kullanma oranlarının erkeklere göre çok daha düşük olduğunu göstermektedir. Bu nedenle de

sigara şirketleri için kadınlar diğer önemli bir hedef grubudur. Bundan ötürü de, hem sigara salgınının sürmesi hem de genişlemesi açısından kadınlar, çocuk ve gençlerden sonra, önemli bir risk grubunu oluşturmaktadır.

Tütün kullanımı günümüzde bütün ülkelerde yaygın bir sorun olmakla birlikte, geçmişte sigara kullanım oranları gelişmiş ülkelerde daha yüksek idi. 1970'li yıllardan sonra, tütün kullanımının yol açtığı zararların açık ve anlaşılır bir hale gelmesi ile birlikte, gelişmiş ülkelerde yaygın ve etkili mücadele programları başlatılmıştır. Böylece bu ülkelerde sigara kullanımında önemli bir azalma meydana gelmiş, en azından yayılma hızı kesilmiştir. Bu nedenle, gelişmiş ülkelerde sürekli pazar kaybeden sigara şirketleri, pazarın yada salgının aynı oranda sürmesi veya daha da genişleyebilmesi için, gelişmekte olan ülkelere yönelmiştir. Böylece geri kalmış ve gelişmekte olan ülkeler önemli bir risk grubu haline gelmiştir⁽⁷⁾.

Bu stratejinin bir sonucu olarak, gelişmekte olan ülkelerde bir yandan sigara kullanma oranları artarken öte yandan da, kullanılan sigaralar içinde yabancı sigara oranları da artmıştır⁽⁷⁾. Nitekim gelişmekte olan ülkelerin tütün tüketimindeki payı 1976'da %41 iken, 2000'de bu oran %71'e çıkmıştır. 2025'de sigaraya bağlı ölümlerin %70'i (7 milyon insan), gelişmekte olan ülkelerde görülecektir⁽¹⁴⁾.

Tütün salgını, sağlıklı nesilleri ve işgüçlerini yok ederek, ülkelerin üretim kapasitelerine de düşürmektedir. Artan ticari ilişkiler, yabancı yatırımlar, uluslararası pazarlama ve diğer komplike küreselleşme hareketleri bu salgının gelişmekte olan ülkelere yönelmesinin ya da bu ülke insanların risk grubunu oluşturmasının diğer bir nedenidir⁽⁷⁾.

Salgını Sürdürmenin Yol Ve Yöntemleri

Bütün salgınların bir etken ve bir de bulaşma yolu vardır. Sigara salgınında etken tütün, bulaşma yolu ise tütün şirketleridir. Bugünkü bilgilerimize göre; Tütün şirketlerinin pazarlama çabaları olmasaydı tütün kullanımı ve dolayısı ile de yol açtığı hastalıkların salgını da olmayacaktı⁽¹⁴⁾.

Tütün şirketleri pazarlama için her yıl milyarlarca dolar harcamaktadır⁽⁸⁾. Bunların dokümanlarında, pazarlama için gençleri, kadınları ve dezavantajlı grupları hedef olarak seçtikleri belirtilmektedir. Bu gruplar arasında gençler başı çekmektedir⁽¹⁵⁾. Nitekim, sigara şirketleri tarafından 1998-2002 yılları arasında halka yönelik olarak 40 milyon sayfadan fazla doküman basılmıştır ve bunların büyük çoğunluğu çocuklara ve gençlere yöneliktir⁽¹⁰⁾. Çünkü, Tütün şirketleri insanların büyük çoğunluğunun sigaraya 18 yaşın altında, geriye kalanların ise 19-24 yaşında başladığını, daha ileri yaşlarda sigaraya başlayanların oranının çok küçük olduğunu bilmektedir⁽¹⁰⁾. Aynı şekilde tütün şirketleri, sigarayı bırakanların veya ölenlerin yerini gençlerin alması gerektiğini ve şirketlerin geleceğinin sigaraya başlayan gençlere bağlı olduğunu çok iyi bilmektedir. Bundan ötürü de sigara şirketleri, sigaranın çocuklar ve gençler tarafından denenmesi için çok saldırgan bir politika izlemektedir⁽¹⁴⁾.

Sigara şirketleri adına çalışan pazarlama stratejistlerinden Claude Teague 1973'de gençlerin sigaraya alışma sürecini analiz edip, modelleyerek, süreci; adaylık, öğrenme ve pekişmiş bağımlılık olmak üzere üç aşamaya ayırmıştır. Şirketler, bir yandan çok ince pazarlama teknikleri ile bu süreci kullanırken, öte yandan da gençlerin yaşamındaki

büyük/önemli değişiklik anlarını (okula başlama, kent değiştirme, üniversiteye gitme, askere gitme vb) çok iyi kullanmaktadır⁽¹⁰⁾.

Sigara üreticisi ve satıcılarının, yeni ürün reklamlarında da gençler en önemli hedef grubudur. Gençlere yönelik olarak hazırlanan yazılı ve elektronik basın ve filmlerle sürekli mesaj verilmektedir⁽¹⁵⁾.

Satış yasak olduğu halde, çocuk ve gençlerin tütün ve tütün ürünlerine ulaşması olabildiğince kolaylaştırılmaktadır. Bu amaçla, okul, hastane, spor tesisi, internet kafe ve benzeri yerlerde sigara satışı yapılmaktadır. Bunun da ötesinde okul çevresindeki marketlerde ve seyyar satıcılar tarafından tek tek sigara satışı bile yapılmaktadır. Nitekim Türkiye'de sigara kullanan yada deneyen gençlerin %86,7'si sigara alırken yaşından dolayı herhangi bir sorun yaşamamaktadır. Nargile içimine olanak sağlayan ve özellikle gençlere yönelik mekânlar arttırılmakta, değişik aromalı ürünler ile nargile içimi özendirilmektedir⁽¹⁵⁾.

Şirketler, sigara kullananların %90'nının yirmi yaşından önce sigaraya başladığı ve yarının düzenli içicilerinin bugünün çocuk ve gençleri olduğu, önümüzdeki birkaç yıl içindeki endüstri hacmini bunların belirlediği ve eğer 10-24 yaş grubu sigara kullanmaz ise, yeni bebek doğmayan bir toplum gibi tüm sigara endüstrisinin söneceğinin bilincindedir. Bundan ötürü, hep birlikte ve sistematik olarak çocuklara ve gençlere yönelmişlerdir. Sürekli olarak şu üç yanıltmayı kullanıyorlar:

- 1.Sigara, özgürlük, güç ve erkeklik / yakışıklılık ile özdeşdir.
- 2.Sigara sağlık ve spor kavramları ile özdeşdir.
- 3.Sigara sosyallik ve eğlence kavramları ile özdeşdir

Sigara şirketleri gençler için kullandığı bu yöntemlerin benzerlerini kadınlar için de kullanıyorlar. Özellikle; özgür, bağımsız, ayakları üzerinde duran güçlü ve güzel, çekici kadın imajı ön plana çıkarılmakta ve sigara bunlarla özdeşleştirilmeye çalışılmaktadır. Feminizm kavramı sigara şirketlerinin en çok sömürdüğü kavramların başında geliyor.

Sigara şirketleri gelişmiş ülkelerde rahat hareket edememektedir. Bundan da öte şirketler çalışmalarını gelişmiş ülkelerin dışına çıkarmak zorunda kalmaktadır. Örneğin, dünyanın en büyük tütün şirketlerinden birisi uluslararası faaliyetler merkezini ABD dışına çıkarmış, böylece kendisini ABD'deki yasal ve halkla ilişkiler konusundaki sorumluluklarından korumuş ve kurtarmış olmuştur⁽¹⁴⁾.

Sigara şirketlerinin gelişmekte olan ülkelerde baş vurdukları yöntemlerin başında, özellikle yerel devletin sahip olduğu veya özel şirketlerle ortaklıklar kurarak büyük yatırımlar yapmak gelmektedir. Bunun bir uzantısı olarak, son yıllarda dev tütün şirketleri Dominik Cumhuriyeti, Endonezya, Meksika, Pakistan ve diğer bazı ülkelerdeki şirketlerin hisselerinin büyük bölümünü satın aldılar ve bu ülkelerin pazarlarındaki satışlarını çok artırdılar ⁽¹⁾⁽⁵⁾⁽¹⁴⁾ .

Tütün şirketlerinin başvurduğu diğer bir yol da, hükümetleri zorlayarak vergi artıran veya pazarlama yöntemlerine kısıtlama getiren yasal düzenleme ve uygulamaların önünü tıkamaktır. Bu yöntemler vaktiyle gelişmiş ülkelerde de kullanılmış ve geliştirilmiş olan yöntemlerdir⁽¹⁴⁾ .

Artan ticari ilişkiler, yabancı yatırımlar, uluslararası pazarlama ve diğer komplike küreselleşme hareketleri gelişmekte olan ülkelere baskı kurmanın diğer yöntemleridir.

Özetle, çok uluslu sigara şirketleri daha çok satış ve daha geniş pazar hedeflerine ulaşmak için yalnızca reklam ve pazarlama teknikleri ile yetinmiyorlar. Dünyanın her tarafında, ama özellikle gelişmekte olan ülkelerde gizli faaliyetlerde de bulunuyorlar. Bu tür çalışmaların içeriğini üç ana başlık altında toplamak olanaklı:

1. Hukuki engelleme: Tütün ve tütün ürünleri ile mücadele kanunu çıkışını engellemek, durdurmak, ihlal etmek, uygulamaları tersine çevirmek.

2. Devlet gücüne ulaşma: Hükümet ilişkileri memuru çalıştırmak suretiyle, hükümet üyeleri ve üst düzey bürokratlarla yakın ilişkiler kurmak, onların tekellerle küçük ortaklıklar kurmasını sağlayarak devlet gücünü paylaşmak,

3. Medyada yer edinme: Medya yetkilileri ile ilişkiler ve ortaklıklar kurarak, bilgileri çarpıtmak, kamuoyunu yanıltmak, tütün ile ilgili gerçek ve haberlerin sansürlenmesini sağlamak.

Salgın İle Mücadelenin Yol Ve Yöntemleri

Tütün, bağımlılık yapan ve üstelik tüketicisine zarar veren, daha da kötüsü, bilindik şekillerde kullanıldığında kullanıcılarının yarısını öldüren ve tüm bunlara rağmen satışı yasal olan tek üründür. Ancak tütünün sağlığa verdiği bu zararlar uzun yıllar boyunca bilinmemiştir. Böylece, kullanımı her geçen yıl artarak bir salgın halini almıştır. Ancak bu salgında, insanların bilgisizliği yanında, yaygın ve saldırgan pazarlama teknikleri, ucuzluğu başta olmak üzere, her manada ulaşılabilirliğinin kolaylığı ve tütün kullanımına karşı etkili politikaların olmayışı da önemli bir rol oynamıştır⁽¹⁴⁾.

İnsan sağlığını bozan ve büyük kırımlara neden olan olaylar incelendiğinde; bunların iki grup altında toplandığı görülür. Bunlardan biri; birtakım doğal etmenlerin rol oynadığı olaylardır. İkincisi ise tamamen yapay olanlar, yani insanlığın kendi eliyle kendi başına bela ettiği olaylardır. Afetler, bu bağlamda sınıflandırdığında; deprem, sel, kasırga ve benzerleri, oluşum ve gelişiminde birtakım doğal etmenlerin de rol oynadığı afetlerdir. Buna karşılık trafik kazaları, iş kazaları ve savaşlar tamamen yapay afetlerdir. Salgınlar da böyledir. Örneğin kolera tifo, çiçek salgınları birtakım doğal etmenlerin de rol oynadığı salgınlardır. Buna karşılık tütün ve tütün ürünleri kullanımı, tamamen yapay bir salgındır.

Yapay salgınlarla mücadele, doğal salgınlarla mücadeleye göre çok daha zordur. *Çünkü, yapay salgınların insanlar arasında taraftarları vardır.* Örneğin; tütün salgınından rant elde edenler ve sigara bağımlıları bu salgına taraftardır. Bu nedenle de bu tür yapay salgınlarla baş edebilmenin yolu *ona olan taraftarlığı yok etmekten geçer.* Başka bir söylemle, tütün ve tütün ürünleri salgını önlemenin bir tek yolu vardır; *o da tütün taraftarlığını yok etmektir.*

Bütün salgın hastalıkların bir etkeni, bir de bulaşma yolu vardır. Sigara salgınında etken tütün iken bulaşma yolu tütün şirketleri ve çalışma stratejileridir. Bugünkü bilgilerimize göre; tütün endüstrisinin pazarlama ve tanıtma çabası olmasaydı tütün kullanımı ve ona bağlı olan hastalıkların salgını da olmayacaktı⁽¹⁴⁾.

Bilinen tüm bu gerçeklere karşın tütün kontrolü ve sigara ile mücadelede birçok zorluklarla karşılaşmaktadır. Birincisi tütünde bulunan nikotin bağımlılık yapmaktadır. İkincisi tütün şirketleri ekonomik ve politik güçlerini kullanarak tütün kontrolünü ve mücadeleyi engellemektedir. Üçüncüsü sigara satımlarından devletlerin de gelirleri vardır ve dördüncüsü bazı ülkelerde ve meslek gruplarında tütünün zararları

konusunda yeterli bilgilendirme yapılmamaktadır. Sayılan bu nedenle, şimdiye kadar çok az sayıda ülke tütün kontrolünde çok başarılı olabilmıştır⁽⁷⁾.

Tütün salgını aynı zamanda uluslararası bir sorundur. Gelişmiş ülkelerdeki sigara karşıtı kampanyalar nedeniyle, hükümetlerin kısıtlayıcı düzenlemelere gitmesi, Avrupa ve Kuzey Amerika'da sigara satışlarının azalmasına neden olmuştur. Bunun üzerine bu ülkeler kökenli yada çok uluslu şirketler çalışmalarını geliştirmekte olan ülkelere kaydirmiştir. Böylece, konu uluslararası bir nitelik kazanmıştır. Tütün şirketleri, uydu yayını ve benzeri teknolojileri de kullanarak, aynı anda birçok değişik ülkede faaliyette bulunabilmektedir. Sigara kaçakçılığının tütün şirketleri tarafından uluslararası düzeyde koordine edildiğine dair iddialar ortaya atılmakta ve birçok ülkede bu konuda operasyonlar yapılmaktadır. Tüm bu nedenlerle; sorunun çözümü etkin ve etkili bir uluslararası işbirliğini gerektirmektedir. Uluslararası işbirliği yada önlemler ise; şeffaf, açık bir iletişimi ve karşılıklı anlaşmaları gerektirmektedir⁽⁷⁾.

Tütün salgınına karşı mücadelede uluslararası dayanışmanın ilk adımı olan, *Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesi*, 21.05. 2003 Tarihinde DSÖ 56. Asamblesinde kabul edilmiştir. Uluslararası yasa niteliğinde olan bu Sözleşme'ye içinde Türkiye'nin de bulunduğu 160'ı aşkın ülke taraftır. TBMM tarafından, 5261 Sayılı Kanun ile kabul edilerek, 30 Kasım 2004 tarih ve 25656 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmış ve ulusal yasa niteliği de kazanmıştır. Bu antlaşma ülkelere, gerek tütün arz ve talebini kontrol etme / azaltma yolunda, gerekse toplumu tütüne bağlı hastalıklardan korunma ve sağlığı geliştirme yönünde ayrıntılı bilgi ve düzenlemeler içermektedir.

DSÖ, Çerçeve Sözleşmeye taraf olan ülkelere kılavuzluk etmek üzere; genel tütün kontrol politikasının esasların oluşturan, bir programlar paketi hazırlamış ve 2008 yılında yayımlamıştır. En temel ve etkili altı programı içeren bu paket, programları temsil eden kelimelerin baş harflerinden oluşan **MPOWER** kısaltması ile anılmaktadır. Bu pakette bulunan programlar ve temsil ettiği kelimeler şöyledir: 1-**Monitor**: Salgını ve koruyucu uygulamaları titizlikle izlemek, 2-**Protect**: Kişileri pasif sigara dumanından korumak, 3-**Offer**: Sigarayı bırakmak isteyenlere yardım etmek, 4-**Warn**: Sigaranın tehlikeleri konusunda herkesi uyarmak, 5-**Enforce**: Reklam, tanıtım ve sponsorluğu yasaklamak, 6-**Rise**: Vergileri ve fiyatı artırmak. DSÖ ve küresel ortakları, MPOWER'i uygulayan ülkeleri desteklemek üzere yeni kaynaklar da yaratmaktadır⁽¹⁴⁾.

Türkiye, dünyadaki gelişmelere koşut olarak, 07.11.1996 tarihinde 4207 Sayılı *Tütün Ürünlerinin Zararlarının Önlenmesi ve Kontrolü Hakkında Kanun'u* kabul etmiştir. Kanunun temel amacı gençlerin korunması ve sigara dumanına pasif olarak sunuk kalmayı önlemektir. Bu amaçla kanun ile; gençlerin sigaraya ulaşmasını zorlaştıran bazı önlemler ile umumi yerlerde sigara içimini engelleyen bazı kısıtlamalar getirilmiştir.

Tütün şirketlerinin, tartışmalarda en çok kullandığı sözlerden ikisi "yasak" ve "özgürlük" kavramlarıdır. Sigara ile mücadele kanunlarını hep bu iki kavram ile engeller yada geçersiz kılmaya çalışırlar. Oysa ki; sigara ile mücadele kanunları sigara kullananlara herhangi bir yasak getirmez. İsteyen istediği kadar sigara içebilir. Yalnız bir koşulla; sigara kullanmayanlara zarar vermeden. Özcesi sigara tekellerinin topluma yasak diye algılatmaya çalıştıkları uygulamalar altında sigara kullanmayanların özgürlüğünün ve sağlığının korunmasından ibaret uygulamalardır.

Sağlık Bakanlığı, Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesi kapsamında yapılacak çalışmaları yaşama geçirmek üzere, 2006-2010 yıllarını kapsayan bir *Ulusal Tütün Kontrol Programı* hazırlamıştır. Ağustos 2006 tarihinde son şekli verilen bu program 7 Ekim 2006 tarih ve 26312 Sayılı Resmi Gazete’de 2006/29 sayılı Başbakanlık genelgesi olarak yayımlanarak yürürlüğe sokulmuştur.

Programın temel hedefi 2010 yılına dek Türkiye’de, sigara kullananların oranını; on beş yaş üzerinde %20'nin altına indirmek, on beş yaş altında ise bu oranının % 0'e olmasını sağlamaktır. Bu hedefler gerçekleşir ise 35934 kişi ölümden kurtulacak ve ulusal ekonomi açısından hiç de küçümsenemeyecek bir tasarruf sağlanacaktır. Ulusal Tütün Kontrol Programı'nın hedefleri aşağıdaki çizelgede toplu olarak görülmektedir.

Çizelge 4: ULUSAL TÜTÜN KONTROL PROGRAMI HEDEFLERİ

	2006	2010
18 yaş ve üzeri nüfus	48.658.000	52.059.000
18 yaş ve üzeri sigara kullanan sayısı (% 33.4)	16.251.772,00	17.387.706,00
18 yaş ve üzeri sigara kullanan sayısı (% 20,0)		10.411.800,00
Sigaradan kurtarılacak kişi sayısı		6.975.906,00
Sigaraya ödenen para (kişi x 3\$ x 365)	17.795.690.340,00	7.600.614.000,00
Tasarruf edilecek para (\$)		10.195.076.340,00
Ölen kişi sayısı	100.000	64.066
Ölümden kurtarılacak kişi sayısı		35.934

Kaynak ⁽⁷⁾ : Ergüder T. Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesi, Sağlık Bakanlığı - Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Sağlık Bakanlığı Yayın No: 731, Şubat – 2008 Ankara

Dünyadaki tüm sigara kontrol programlarının temel bileşenlerinden birisi çocuk, genç ve genç erişkinlerin sigaraya başlamasını önlemektir. Çünkü, yukarıda genişçe açıklandığı gibi, sigara salgınının motoru sigaraya başlayan gençler olup, bu salgını söndürmenin tek yolu da gençlerin sigaraya başlamasını önlemektir. Bu nedendir ki; Türkiye Ulusal Tütün Kontrol Programının da en önemli bölümü gençlerin sigaraya ulaşmasını önlemeye yönelik olan bölümdür. **Gençlerin Ulaşabilirliği** adlı bu bölümün amaç hedef ve stratejileri aynen aşağıya alınmıştır. Orijinal metinde tek farklılık her stratejinin karşısında sorumlu kuruluşların adlarının da yer almasıdır.

Gençlerin Ulaşabilirliği

Amaç:On sekiz yaş altındaki bireylerin tütün ve tütün mamullerine satış ve dağıtım yolu ile ulaşmasının engellenmesi.

Hedefler : 2010 yılına kadar 15 yaş altı gençler arasında sigara içme oranını sıfıra, 15 –18 yaş arası gençlerde ise mevcut durumun en az yarısına indirmek.

Stratejiler :

1. On sekiz yaş altındakilere tütün ve tütün mamullerinin satış ve dağıtımını yasaklayan mevcut yasal düzenlemeye uyumun denetlenmesi ve uymayanlara caydırıcı nitelikte cezai müeyyideler uygulanması.
2. Tütün ve tütün mamullerinin sadece bu işe münhasır satış noktalarında satılması.
3. Tütün ve tütün mamulleri satıcılarının ürünü alacak gençlerden,18 yaş üstünde olduklarını belgelemelerini istemesi.

4. Toplumda, 18 yaş altındakilere tütün satışının yasak olduğu bilincinin oluşturulması (satış noktalarında uyarı levhalarının açık ve belirgin olarak asılmasının zorunlu kılınması).
5. Tütün mamullerinin sigara satış makineleri, self servis satış, postayla sipariş ve elektronik satışlarının, market rafları ve kasaları gibi doğrudan ulaşılabilir yerlerde satılmasının yasaklanması için mevzuattaki eksikliklerin giderilmesi.
6. Tütün mamullerinin logo, renk ve şekillerinin, şeker, çerez, oyuncak, tişört, çanta vb. nesnelere bulunmasının, bunların dağıtımını ve satışını yasaklayan mevzuata uyulup uyulmadığının denetlenmesi.
7. Gençlerin bir arada buldukları kafe, internet kafe, kantin vb. yerlerde tütün ve tütün mamullerinin (sigara, nargile, vb) satılmasının ve içilmesinin yasaklanması.
8. Yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri, kurum ve kuruluşlarca çocuk ve gençlerin spor yapacakları, kültürel etkinliklerde bulunabilecekleri sigara dumanına maruz kalmayacakları kulüpler oluşturulması.

Programdan da görüldüğü üzere, tütünün zararlarının bilincine varmış olanların hayatın her alanında, bilinçli bir tütün karşıtı savunuculuk yapması, tütünle mücadelenin anahtarıdır. Çünkü tütün şirketlerinin pazarlama tekniklerini, başka bir söylemle salgının bulaşma yollarını etkisiz kılmamanın yolu bilinçli planlı ve etkili bir savunuculuktan geçmektedir⁽²⁾.

Üniversite öğrenciler üzerinde yapılmış olan bir çok araştırmada sigara kullanma oranlarının %25-%43,3 gibi yüksek olduğu ve bu oranların ileri sınıflara doğru daha da arttığı, büyük çoğunluğunun sigaraya üniversitede başladığı görülmektedir ^{(6)(9)(11)(12) (16)} Karamsar bir söylemle, bırakın kahvehaneleri, tamirhaneleri üniversiteler adeta gençler için bir sigaraya başlama odağı rolü oynamaktadır. Üniversite öğrencileri ve yönetimleri bu durumu mutlaka tersine çevirmelidir. Bunun da ötesinde, üniversite öğrencileri ve öğretim elemanları toplumun diğer kesimlerinde bulunan tütün salgınına durdurmada çok önemli roller üstlenebilirler.

Gençliğin Rolü ve Mücadeleye Katılımının Sağlanması

Tütün salgınının etkeni ve bulaşma yolları, kısacası enfeksiyon zinciri biliniyor. Bunlara karşı geliştirilecek korunma yöntemleri de biliniyor. Buna karşılık, tıpkı Polio, AIDS virüsü ve Sıtma etkenleri gibi sigara salgınının etkeni olan tütünün de yakın bir gelecekte eradike edilemeyeceği görülüyor. Aynı şekilde tıpkı, Polio virüsünü barındıran ortamlarla temas, AIDS virüsünü yayan güvensiz seks ve sıtma paraziti yayan sivrisinek gibi sigara salgınına yayan tütün üretimi ve şirketlerinin de kısa erimde ortadan kalkmayacağı çok açık. Tıpkı Sıtma ve AIDS'te olduğu gibi tütüne karşı da aşı yok. Bu durumda tütün salgını zincirini yalnızca iki halkadan kırmak olanaklı. Bunlardan birisi tütün şirketlerinin pazarlama faaliyetleri diğeri de gençleri hastalığın bulaşmasına karşı dirençli kılmak.

Özcesi sigarayla mücadelenin esasını; gençlerin sigaraya karşı dirençli kılınması ve onların sigaraya başlamasını önlemek oluşturuyor. Çünkü, gençlerin sigara kullanmaya başlamaması yalnızca onları değil tüm toplumu kurtaracak ve salgını sona erecektir.

Gençlerin sigaraya karşı dirençli kılınması ise, onların bu çalışmalara katkı, katılım ve kabulü ile olanaklı. Bunun yolu, ergenlerin / gençliğin bu dönemin özelliklerine ilişkin doyumlarını sigara dışındaki bazı yöntemlere yöneltmekten geçiyor. Başka bir söylemle

gençlere sağlıklı akran ilişkileri kuracağı ortamların yaratılması, zaman geçirme, eğlence ve spor olanakları sağlamak tütün ile mücadelenin en önemli bileşenlerinden birisidir.

KAYNAKLAR

1. Altria Group Inc. Philip Morris International announces agreement in principle to acquire additional 30% stake in Mexican tobacco business from Grupo Carso. Lausanne, Altria press release, 18 July 2007 (http://www.altria.com/media/press_release/03_02_pr_2007_07_18_01.asp, Erişim 10 Mart 2009).
2. Baran E., Yılmaz T.D., Akdur R.: Tütün Karşıtı Savunuculuk Nedir ve Nasıl yapılır, Tütünsüz Yaşam Dergisi 2 :1-4(36-45) Mart- Aralık 2006
3. Bilir N. Ve arkadaşları; Avrupa Tütün Kontrol Raporu 2007 ,WHO Türkiye Ofisi, Aralık 2007
4. Breslau N, Peterson EL. Smoking cessation in young adults: age at initiation of cigarette smoking and other suspected influences. *American Journal of Public Health*, 1996, February, 86(2):214-220.
5. British American Tobacco. *British American Tobacco wins bid for Serbian tobacco company*. Press release, 4 August 2003 (http://www.bat.com/group/sites/uk3mnfen.nsf/vw_PagesWebLive/6C4C5806F05B3E4_CC1257314_0052F098?opendocument&SKN=1&TMP=1, Erişim 10 mart 2009).
6. Çalışkan D., Çulha G., Sarışen Ö., Karpuzoğlu S., Tunçbilek A.: Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrencileri ve Çalışanlarının Sigara İçme Durumu ve Etkili Faktörler, Ankara Üniversitesi Tıp fakültesi Mecmuası 2005 58:124-131
7. Ergüder T.: Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesi, Sağlık Bakanlığı - Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Sağlık Bakanlığı Yayın No: 731, Şubat - 2008 ANKARA
8. Federal Trade Commission. *Cigarette report for 2003*. Washington, DC, Federal Trade Commission, 2005 (http://www.ftc.gov/reports/cigarette_05/050809cigrpt.pdf, Erişim 10 Mart 2009).
9. Kuyumcu G.: Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi 1. ve 6. Sınıf Öğrencilerinde Vücut Kitle Endeksi ve Bazı İlişkili Etmenler, Çoğaltılmış Uzmanlık Tezi, 2007 Ankara
10. Ling P., Glantz A.: Why and How the Tobacco Industry Sells Cigarettes to Young adults. Evidence From Industry documents, *American Journal of Public Health* June 2002 vol:92 no:6 p:908-916
11. Mayda A.S., Gerçek Ç.G., Gözde G., Demir S., Deniz M., sürücü P.: Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi Öğrencilerinde sigara ve madde kullanım yaygınlığı İle Kullanma Nedenlerinin Araştırılması XII. Halk Sağlığı Kongresi 21-25 Ekim 2008 Ankara
12. Mustafaoğlu N., Duran A., Durmuş E., Erdem M., Erten İ., Kaplan O.: İstanbul Altunizade Erkek Öğrenci Yurdunda kalan Öğrencilerin Sigara kullanımı Konusundaki Davranışları XII. Halk Sağlığı Kongresi 21-25 Ekim 2008 Ankara
13. Özcebe H.; Gençler ve Sigara, Sağlık Bakanlığı Yayın No: 731, Şubat 2008 Ankara
14. Report On The Global Tobacco Epidemics 2008, The MPOWER packace Geneva WHO 2008
15. Sağlık Bakanlığı, Ulusal tütün Kontrol Programı ve Eylem Planı 2008-2012, Ankara 2008
16. Sevcen F., Özcebe H., Acar N.V., Akman Y., Bilge F.: Üniversite Öğrencilerinin Sigara ve Nargile Kullanma Alışkanlıkları XII. Halk Sağlığı Kongresi 21-25 Ekim 2008 Ankara